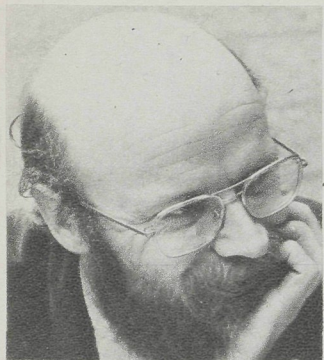

Dr. Roelf Haan: Model, utopie en richtlijn

In hun boek *Mensen Tellen* vertellen Hans Linnemann en zijn medewerkers ook een en ander over het model dat de Argentijnse Stichting Bariloche heeft gemaakt over het toekomstig verloop van de wereldeconomie. Het is „het meest doorwrochte en duidelijke antwoord afkomstig uit de Derde Wereld” op de stellingen van het bekende eerste rapport aan de Club van Rome, *De grenzen aan de groei*, dat in maart 1972 werd gepubliceerd. In datzelfde jaar werd door de Club van Rome niet alleen in Nederland om nadere studie verzocht, maar ook in Latijns-Amerika. Men nodigde een aantal Latijnsamerikaanse wetenschapsmensen uit in Rio de Janeiro om op dat eerste rapport, dat toen juist was verschenen, hun reacties te geven. De Club van Rome toonde zich geïnteresseerd in een „eigen gezichtspunt” van de Derde Wereld. Vier jaar later was het resultaat afgerond van wat intussen bekend is als het „Latijnsamerikaanse Wereldmodel”. Begin 1976 werd aangekondigd dat het boek in Buenos Aires zou verschijnen, terwijl tegelijkertijd vertalingen in het Engels, Frans, Arabisch, Japans, Italiaans, Nederlands en Portugees werden beoogd. Van publicatie in Argentinië is intussen nooit iets gekomen. De oorzaak zal zich niet moeilijk laten raden. Kennelijk heeft men de bedoeling van het Latijnsamerikaanse wetenschappelijke rapport goed begrepen: het is niet vrijblijvend; het spreekt niet op veilig-abstrakte wijze over wat er wel of niet met „de” natuurlijke hulpbronnen en „de” mensheid in „de” toekomst zou kunnen gebeuren, maar het spreekt over „een bepaalde toekomst, alleen bereikbaar op basis van een fundamenteel-kritische houding ten aanzien van de gangbare wijze van economisch denken, een andere wijze van benadering derhalve die ook en vooral het *heden* en het *verleden* onder principiële kritiek stelt.

In een publicatie van het Internationale Centrum voor Ontwikkelingsonderzoek — een openbare instelling die in 1970 door het Canadese parlement werd

opgericht, die aan het Argentijnse onderzoek financiële steun heeft verleend — wordt kort de essentie van de Latijnsamerikaanse benaderingswijze aangegeven. „Het nieuwe model”, zegt men, „begint met de problemen te beschouwen waarmee de moderne wereld wordt geconfronteerd, en die, volgens bepaalde stromingen die in de ontwikkelde landen overheersend zijn, neerkomen op een dreigende uitputting van hulpbronnen, op toeneming van de bevolking en uitbreiding van de vervuiling. In tegenstelling tot dit standpunt stellen de Latijnsamerikaanse auteurs, dat de belangrijkste problemen niet van natuurlijke maar van socio-politieke aard zijn, terwijl zij deze stelling gronden op de ongelijke machtsverdeling in de gehele wereld, zowel op nationaal als op internationaal vlak”. Natuurlijk ontkennen zij niet de problemen van vervuiling en grondstoffenschaarste, maar zij beschouwen die als *afgeleide* vraagstukken, waarvan de oorzaken voor een groot deel in de economische orde moeten worden gezocht.

Voor de modellenbouwers in de rijke landen ligt het basisprobleem in de zogenaamde bevolkingsexplosie; voor de woordvoerders van de Derde Wereld — die hoe langer hoe minder vrij kunnen spreken — gaat het om de onderdrukking. Voor eerstgenoemden is de belangrijkste vraag: hoe helpen wij (welwillend) mee aan de geboortenbeperking; voor laatstgenoemden: hoe komt er een eind aan de uitbuiting. Aartsbisschop Dom Helder Camara heeft eens gezegd: als je naar Europa gaat en je spreekt over de armoede als een probleem van achterstand waarin hulp nodig is, vindt je open oren, deuren en beurzen. Wanneer je komt vertellen dat de ellende in de „arme” landen zijn oorzaken vindt in het westerse economische geweld en het daaraan gekoppelde militarisme, dan gaan die oren, deuren en beurzen snel dicht.

Het is treffend te zien hoe de *theologie* van de gangbare economie, even grif als zijn aanleiding gaf tot een humanistisch optimisme, nu leidt tot pessimisme.

Want als men de uitbuitings-, dat wil zeggen de gerechtigheidsvraag, buiten beschouwing laat, en de God van de armen terugbrengt tot de figuur van de horlogemaker die de wereld eens in elkaar heeft gezet en zich er verder niet mee bemoeit, omdat zijn taak niet verder ging dan het opwinden van het uurwerk, dan is het maar één stap verder om van het uiterste optimisme (het deïstisch vooruitgangsgeloof) te vervallen in het cynische pessimisme: we leven in een „eindige” wereld, aan de hulpbronnen komt dus (!) vroeg of laat een eind — laten we hopen niet in onze tijd. De klokkemaker heeft zich in dit geval beziggehouden met de constructie van een uurwerk in een tijdbom.

Een economische ontwikkeling als gestalte van de gerechtigheid vraagt niet naar wereldmodellen. De *richtlijn* voor wat in de toekomst gedaan moet worden is niet onzeker, want die is voor het heden al bekend gemaakt. Wanneer in het heden de vervuiling zich manifesteert als onrecht, dan zal zij dat in de toekomst ook doen.

Wil men het milieuprobleem in de *toekomst* oplossen dan zal de basis daarvoor alleen kunnen worden gelegd door het einde van de uitbuiting in het *heden*. De „utopie” van het Argentijnse wereldmodel is daarom realistischer dan de zekerheid van hen die de bestaande orde willen handhaven. De kritiek dat „Bariloche” de overgang naar de nieuwe situatie niet programmeert gaat daarom mijns inziens voorbij aan de kern van de zaak. Misschien moeten we opnieuw leren luisteren naar de Thora, en misschien staat daar wel in Gij zult u geen toekomstmodellen maken om u aan zelfkritiek en maatschappijverandering te onttrekken.